

רַק-עֹז מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֵּתֵר הַרְפָּאִים הַנֶּה
 עָרְשׁוֹ עָרֵשׁ בְּרוֹזל הֵלֵה הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּשַׁע
 אַמּוֹת אַרְפֶּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רַחְבָּהּ בְּאַמַּת-אִישׁ:
 י וְאֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשְׁנוּ בְּעַת הַהוּא מֵעַרְעֵר
 אֲשֶׁר-עַל-נַחַל אֲרָנֹן וַחֲצֵי הַר-הַגְּלָעַד וְעָרָיו נָתַתִּי
 לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי: י וַיֵּתֶר הַגְּלָעַד וְכָל-הַבָּשָׁן מִמְּלַכַת
 עֹז נָתַתִּי לַחֲצֵי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה כָּל חֶבֶל הָאֲרָגָב
 לְכָל-הַבָּשָׁן הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים: י וַיֵּאִיר
 בֶּן-מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת-כָּל-חֶבֶל אֲרָגָב עַד-גְּבוּל
 הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל-שְׁמוֹ אֶת-
 הַבָּשָׁן חֵיֵת יֵאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שְׁבִיעִי טו וְלַמַּכִּיר
 נָתַתִּי אֶת-הַגְּלָעַד: טו וְלַרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי

רש"י

(יא) מיתר הרפאים. שהרגו אמרפל ומציריו בעשמתות קרניס והוא פלט מן המלחמה שנאמר
 וינא הפליט (בראשית י"ד) זהו עוג: באמת איש. באמת עוג: (יב) ואת הארץ הזאת.
 האמורה למעלה מנחל ארנון ועד הר חרמון: ירשנו בעת ההוא מערוער אשר על נחל
 ארנון. אינו מחובר לראשו של מקרא אלא לסופו על נחתי לראובני ולגדי אבל לענין ירושה עד
 הר חרמון היה: (יג) ההוא יקרא ארץ רפאים. היא אותה שנחתי לאברהם:

העמק דבר

מש"ה מלינו במקרא גם בגדולים לשון ערש; אבל
 סמס ערש הוא של קטן, והכי הפירוש בשה"ש
 [א' ט"ו] אף ערשנו רעננה וכמבואר שם בס"ד,
 וזהו עוג קטן בשנים היה ערשו ערש בצול:
 ה"ה הוא. מיצת הלל היא באלף בכ"מ, וכאן
 דכתיב בה"א, עיקר התיבה הנה היא, וכמו לשון
 המקרא שמואל ב' [ט' ה'] הנה הוא בית מכיר בן
 עמיאל, והלא באלף משמש בלשון שאלה או בתמיה,
 וכאן היא ג"כ בתמיה, דמה מקומה לרבת בני

המשביע את האדמה: (יא) כי רק עוג וגו'.
 מפרש הא"ך היו כל כך ערי ממלכה במקום לא
 רחב כל כך, ושלא כדרך מלכים שאין להם הרבה
 ערי מלוכה, וכן הכתוב כי הוא נשאר מיתר
 הרפאים, וזהו כל א' מהרפאים שמלך, היה לו
 עיר מלוכה וזה המחוץ המשוכה, ואח"כ ספו אמו
 ונשארו כולם ביד עוג: הנה ערשו. מטת קטן
 מיקרי ערש, ויש לה זורה אחרת ממטה של גדול,
 ויש אנשים עושים מטותיהם כערש של קטן.

יא אַרִי לְחוּד עוּג מִלְכָּא דְמִתְנָן אֲשֶׁתְּאֵר מִשְׁאֵר גְּבַרְיָא הָא עַרְשִׁיָּה עַרְשָׂא דְפַרְזְלָא
הָלָא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עֲמוּן תִּשְׁעֵי אֲמִין אֹרְבָּה וְאַרְבַּע אֲמִין פּוֹתִיָּה בְּאֵמַת מְלֶכֶד:
יב וַיֵּת אֲרַעָא הָדָא יְרִיתָנָא בְּעִידָנָא הֵהִיא מְעֹרְעֵר דִּי עַל נַחְלָא דְאַרְנוֹן וּפְלַגוֹת
טוּרָא דְגִלְעָד וְקְרוּוֹהֵי יְהִבִּית לְשִׁבְטָא דְרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְגַד: יג וַיִּשְׁאֵר גִּלְעָד וְכָל
מִתְנָן מִלְכוּתָא דְעוּג יְהִבִּית לְפְלַגוֹת שִׁבְטָא דְמְנַשֶּׁה כָּל בֵּית פְּלֶדֶ מְרֻכּוֹנָא לְכָל
מִתְנָן הֵהוּא יִתְקַרֵי אֲרַע גְּבַרְיָא: יד יֵאִיר בֶּר מְנַשֶּׁה גְּסִיב ית כָּל בֵּית פְּלֶדֶ מְרֻכּוֹנָא
עד תְּחוּם גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקִירוּם וְקָרָא יִתְהוֹן עַל שְׁמִיָּה ית מִתְנָן כְּפַרְנֵי יֵאִיר עד יוֹמָא
הַדִּין: טו וְלִמְכִיר יְהִבִּית ית גִּלְעָד: טז וּלְשִׁבְטֵי רְאוּבֵן וּלְשִׁבְטֵי גַד יְהִבִּית מִן גִּלְעָד

העמק דבר

ונחלקו ארץ עבר הירדן לפני ג' ובני ראובן ויהו
מה שאל. וכל זה מוכחה מה הגיע עון מרגלים
ומה שהעון סיבב, ואם אשר לפנים לעשות
בשמירת החלמוד ופלוּלה, וע"ע בסמוך: וחצי
הר הגלעד. חזו ברחבו, היינו החצי שללך ארץ
ישראל: (יג) ויתר הגלעד. שללך המדבר:
(יז) ויראו בני וגדי וגו'. אין סדר הספור
מכוון, במקרא י"ב החל בנחלת ראובן וגדי
והפסיק הענין והחל בנחלת שבט מנשה, ואח"כ
סיים בנחלת ראובן וגדי, ולא דבר ריק הוא. אלא
נראה עפ"י שיש להחזונו עוד שהרבה משה רבינו
חלקת חצי שבט מנשה הרבה לפי ערך שני שבטים
אלו, וגם לא החנה עמם חנאי בני גד ובני ראובן.
הן אמר שהלכו בני מכיר בן מנשה גלעדה וילכדוה,
מכ"מ אין זה טעם ליתן להם שבט זה, כמו שלא
נתן לשומרי ישראל לרגל את יעזר ולכדו בנותיה,
ומכ"מ לא יתן להם בנות יעזר, דבשליחות ישראל
נעשה, ואמאי יתן הגלעד למכיר וחזל ארגוב
ששים עיר ליאיר, וע"כ היה בזה כונה פנימית
שנוגע לכלל ישראל שיצאו בעבר הירדן. ונראה
דבשביל שראה משה רבינו דבעבר הירדן כח המורה
מעט, כמש"כ לעיל בשם אדר"ג, על כן השתדל
להשתיל בקרבם גדולי תורה שיאירו מחשבי ארץ
באור כח שלהם, וכתיב [שופטים ה' י"ד] מני
מכיר ירדו מחוקקים, היינו גדולי תורה ראשי
ישיבות, כמו שמפורש בסנהדרין ד"ה על הא
דכתיב לא יקור שבט מיהודה ומחוקק מצין רגליו,
אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים, וכן
היה בכל דור, וכבר פירשו ביצמות דס"ב ב' דמני
מכיר ג"כ היה משבט יהודה, היינו זרע יאיר בן

עמון, אלא משום שרפאים ישבו בה מלפנים והיה
עוג דר שמה, ובני עמון ירשו את רבה והולאוה
מעוג, ונמצא מנה זו משמשת לפני הוראות, מש"ה
משונה היא בכתיבתה: באמת איש. סתם איש
הוא גדול שהוא אמה שלנו, כך גדול מטעם עוג
בהיותו קטן, ובת"א אי' באמת מלך, וביאר במדרש
לקח טוב שהוא אמה וטפח: (יב) ואת הארץ
הזאת ירשנו בעת ההיא וגו'. יש לשום לב
לכל הספור מן ופנן ועל עד סוף הסדרה, איזה
דבר מוכחה יזוק בזה, אבל ראוי לדעת דאלו לא
חלקו בני ראובן ובני גד בעבר הירדן לא גלו
מחלה בני גד ובני ראובן, דעבר הירדן קדושה
קלה מארץ ישראל, וגם כח המורה מעט בקרבה,
כדתיב באדר"ג ס"פ כ"ו בראשונה היו אומרים
דגן ביהודה ותבן בגליל ומוך בעבר הירדן, ולענין
תורה מיירי שם, וכדאי' במדרש פ' תולדות ורוב
דגן זה חלמוד, וכבר רמז משה להם באמרו ודעו
חטאתכם אשר תמצאו אחכם, כמש"כ בס' במדבר
ל"ב כ"ג, ואחר שגלו בני ראובן ובני גד הוקל גם
קדושת ארץ ישראל, כדאי' בערכין דל"ב ב' כשגלו
שבט בני גד ובני ראובן כו', וכל זה גרם חטא
מרגלים, דאלו עלו מקדש ברנע דרך אדום לא",
לא היה אז מלך אדום מקרב מלחמות את ישראל
לעבור בגבולו, בעוד שהיה פחד קריעת ים סוף
על אלופי אדום, והיו כובשים מחלה ארץ ישראל
ומחלקים בשה ובאים אח"כ לעבר הירדן, ולא
היה הגלות ושאריו נרות, אבל עתה כשהפעילו
לעלות והוכחו בשעיר עד חרמה, הוקל כבוד
ומורא ישראל בעיני אדום, וכן צמאז עד שהגיעו
בעל כרחם לסיחון, ועלה שנכבשו ארץ סיחון ועוג